

A poc a poc(ALDC, VIII, 1990. *A poc a poc*)

Recollim aquí les locucions que corresponen al concepte ‘lentament’, i que es distribueixen territorialment en dos tipus: *a poc a poc*, en alg., bal. i meitat nord del domini peninsular, i *a espai*, en val., amb les seves respectives variants.

A poc a poc (*a poc poc* 77; cf. it. *a poco a poco*), del llat. PAUCU, documentat ja al s. XIII i després en el *Tirant* i Esteve (1489), presenta la var. *poc a poc*, amb pèrdua de la primera preposició a causa de certs enllaços contextuals (“has d’anà *poc a poc*”), i les var. dim. *a poquet a poquet* 64, 116, 138, 143, 157, 164, 167, 169, 183, *poquet a poquet* 159, 181, 187, 188, que es poden eventualment simplificar en *a poquet* 87, en doble dim. *a poquetet* 122, 125 o en el simple *a poc* 85. El llat. SPATIUM ‘porció de temps’, en cat., a través de ‘porció de temps lliure’ va passar a ‘descens’ i, d’aquí, a ‘lentitud’ i ‘lentament’, representat per *a espai* (*espai* 95, 182, 186, *molt espai* 95), els dim. *a espaiet* 161, 164-166, 170-172, 175-177, 183, 184, 190 (*espaiet* 158, 160, 162, 182, 188), i *a espaiet* 143, 145, 173, 174, 179, 180, amb grau zero de la iod. Una altra evolució de SPATIUM ha estat *espau* 118 (< *espatz*) (com la de PALATĪU > *palau*), documentat al s. XIV (*a espau* 184, *a espauet* 184), que, en val., es troba en Sanelo, 1805 (ap. TLV). *Espai* presenta paral·lelisme en var. aragonesitzants (*espa[θ]io* 100, 108, *espa[θ]iet* 100, catalanitzades en *espàcio* 115, 118, 126, *a espaiet* 122).

A plaer 139, congènere de l’arag. *a placer* (Pardo, 1938), es revesteix de les var. *a plaeret* 98 (> *a plairet* 86, amb tancament de [e] > [j] per diftongació del hiat); *a plle* 94 (i *a plleret* 94), amb la palatalització ribagorçana de PL > [ʎ]. L’atracció de *a plaer* cap a *espai* ha generat *a esplai*, *a esplaiet* 146, 181 (*a esplaiet* 151, 155, amb caiguda de la [i] intervocàlica), *esplaiet* 150 (*esplaiet* 153).

A polit (*a polit a polit* 13) és probablement un occitanisme tot i que *polit* significa ‘bonic’ (“*Pouli* ou bravè. Gentil, joli”, Abbé de S^{XXX}, 1756; Alibert); però l’accepció de “Poulidoment [...]”. Doucement, prudemment” que reporta Mistral s’acosta a ‘lentament’.

Xano-xano 71, 83 és un manlleu al genovès *ciano-ciano* amb palatalització de PLANU (cf. it. *piano*), com de PLOVET > genovès *ciöve*.

Segueixen mots o sintagmes en relació a ‘descans’, ‘poca pressa’, etc.: *ben en calma* 29, *en pausa* 62, (*fer*) *poca via* 77, *en paciència* 163, *sense córrer* 166, *dolçament* 177, *suau* 47, *al pas* 118; i indicant el contrari, *de veres* 70.

Diacrònicament, *a poc a poc* era expressió general a tot el domini, fins en val., on avui guaiten alguns supervivents que s’han resistit a l’allau més modern de *a espai/a esplai*; *a polit* és una extensió de l’oc.

Són mots normatius *xano-xano*, des del DOrt, 1917; *a poc a poc*, des del DG₁, 1932; *a espai*, des del DIEC₁, 1995.

